

Мирослава МАМИЧ,

orcid.org/0000-0002-2868-3953

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Одеська юридична академія»
(Одеса, Україна) miroslavamiros@ukr.net

Олена ШЕВЧЕНКО-БІТЕНСЬКА,

orcid.org/0000-0002-0845-3114

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»
(Одеса, Україна) shevchenkobitenskaya@gmail.com

МОВА ТВОРІВ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА І ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

У статті запропоновано огляд праць з українського перекладознавства, які присвячені вивченню особливостей перекладу творів видатного українського письменника Олеся Гончара. За основу обрано саме його мовотворчість, оскільки проза письменника перекладена шістдесятьма сімома мовами світу, зокрема і європейськими, які вивчають у закладах вищої освіти України.

На матеріалі зіставних досліджень перекладів на англійську, німецьку, польську мови виокремлено ряд ключових напрямків теоретико-практичного осмислення результатів перекладів: лексико-фразеологічний, образно-естетичний, концептуально-знаковий та ідіостильовий.

Виділено кілька засадничих проблем практики перекладу: позамовні і мовні чинники перекладу, що передбачають урахування фонових знань, особливостей національної картини світу, подолання лінгвоетнічних бар'єрів, збереження індивідуального стилю письменника, його колориту; застосування перекладачами експлікації, кальки, транслітерації, традиційних відповідників і різноманітних варіантів їхньої комбінації; урахування розбіжностей у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних і фразеологічних елементів оригіналу і традицій реальної національної мовної практики; урахування денотативного та конотативного компонентів змісту в перекладі; забезпечення збереження прагматики тексту.

Робота може бути використана не лише для побудови посібників із практики перекладу художнього тексту на європейські мови, але й і для укладання двомовних словників, може бути допоміжною у створенні спецкурсів із зіставного мовознавства, зіставного перекладознавства у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: мова перекладу, перекладність, Олесь Гончар, лексико-фразеологічний аналіз, онім, кольоратив, відтворення концепту, калькування, індивідуальний стиль перекладача.

Miroslava MAMYCH,

orcid.org/0000-0002-2868-3953

Doctor of Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Applied Linguistics
National University "Odessa Law Academy"
(Odessa, Ukraine) miroslavamiros@ukr.net

Olena SHEVCHENKO-BITENSKA,

orcid.org/0000-0002-0845-3114

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
National University "Odessa Law Academy"
(Odessa, Ukraine) shevchenkobitenskaya@gmail.com

THE LANGUAGE OF OLES HONCHAR'S WORKS AND THE TRANSLATION PROBLEMS

The article offers an overview of works of Ukrainian translation studies, which are devoted to the examination of translation peculiarities of distinguished Ukrainian writer Oles Gonchar's works. His language creation was chosen as the basis, since the writer's prose has been translated into sixty-seven world languages, including European languages, which are studied in institution of higher educations of Ukraine.

Based on the material of comparative studies of translations into English, German, Polish languages, several key areas of theoretical and practical understanding of translation results were distinguished: lexical-phraseological, figurative-aesthetic, conceptual-symbolic and idiosyncratic.

Several fundamental problems of translation practice were highlighted: non-linguistic and linguistic factors of translation, which involve taking into account background knowledge, peculiarities of the national picture of the world, overcoming linguistic and ethnic barriers, preserving the individual style of the writer and his color; translators' use of explication, tracing, transliteration, traditional counterparts and various variants of their combination; taking into account the differences in the functional characteristics of the dictionary counterparts of the lexical and phraseological elements of the original and the traditions of real national language practice; consideration of the denotative and connotative components of the content in the translation; ensuring the preservation of the pragmatics of the text.

The work can be used not only for building manuals on the practice of translating literary texts into European languages, but also for compiling bilingual dictionaries, can be helpful in creating special courses on comparative linguistics and comparative translation studies in higher educational institutions.

Key words: translation language, translatability, Oles Gonchar, lexical and phraseological analysis, onyme, colorative, reproduction of the concept, tracing, individual style of the translator.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Творчість Олеса Гончара посіла важливе місце в історії сучасної української літератури. Очевидно, важливим моментом підтримки його громадянського авторитету і визнання в розвитку української культури, літератури, мови стали численні переклади. Книжки Олеса Терентійовича видавалися англійською, грузинською, російською, литовською і латвійською, молдовською, болгарською, німецькою, таджицькою, французькою, польською, китайською, вірменською, казахською, узбецькою, угорською, румунською, фінською мовами – загалом 67 мовами світу. Йдеться про романи «Тронка», «Таврія», «Перекоп», «Берег любові», «Собор», «Твоя зоря», повісті «Вогник любові», «Щоб світився вогник», «Бригантина» і новелу «Соняшники».

Найбільшу увагу дослідників мови перекладу привертає роман «Собор», менше – «Прапорносці», лише одну роботу виконано щодо перекладу твору «Твоя зоря», «Далекі вогнища». На жаль, новелістика і переважна більшість інших текстів не потрапляє в коло зіставних лінгвістичних, лексико-семантичних досліджень.

Отже, серед проблем, що потребують розв'язання – вироблення стратегій подальших досліджень мови перекладів творів Олеса Гончара, визначення одиниць мови оригіналу, які потребують уваги перекладача в аспекті перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Узагальнюючи методологічні підходи, напрямки, за якими вивчають мову перекладів творів Олеса Гончара, звертаємо увагу на такі основні: лексико-фразеологічний, семантико-стилістичний аналіз, аналіз перекладності онімів, концептуально-знакових складників текстів письменника, способів трансформації зменшувально-пестливих назв, індивідуально-авторських метафор.

Отже, **мета статті** – представити, проаналізувати і систематизувати праці про мову перекладів О. Гончара, виокремити основні напрямки досліджень, зацентрувати увагу наступників на проблемах, що мають загальне значення для практики перекладу і навчання перекладної діяльності студентів відповідних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перекладні твори Олеса Гончара постійно в колі уваги фахівців-перекладознавців. Адже відомі заголовні тексти митця, а тому вони сприймаються українською мовно-культурною спільнотою як «свої», «відомі». У такому разі авторові зіставно-стилістичного дослідження легко апелювати до смислів, на яких він робить акцент, виокремлюючи так звані складні місця для перекладача, наголошуючи на своєрідності і стилі письмєнника, і української мовно-концептуальної картини світу.

Зупинимось на стислому оглядові праць українських дослідників, які послуговуються загальнонауковими методами зіставного, порівняльного аналізу, описовими процедурами, розкриваючи деталі «роботи» перекладацьких прийомів. Адже художній переклад – «це вид перекладацької діяльності, надзавдання якого полягає у створенні мовою – рецептором твору, здатного справляти на читача естетичне враження, аналогічне впливові оригіналу» (Вауліна, 2006: 34–35).

Серед усіх питань, що найчастіше виокремлюють як складні у практиці перекладу з української на інші мови, насамперед звертаємо увагу на характеристику лексико-фразеологічних відповідностей. У статті не вдаємося до наведення прикладів із текстів, адже усі роботи виконані на різному мовному матеріалі.

У **лексико-фразеологічному аналізі** віддають перевагу таким напрямкам: вивчення особливостей перекладу онімів (Немировська, 2017; Панченко, 2021; Попович, 2019), відтворення чи пошуку аналогів фразеологізмів (Шепель, 2018;

Вауліна, 2006), трансформації розмовно-побутового лексикону, зокрема зменшувально-пестливих назв (Ангерчік, 2011; 2012), неологізмів (Даниленко, 2011); шляхи адекватного відтворення етномаркованих одиниць (Толочко, 2018), лексики на позначення кольорів (Шум, 2013);

Так, щодо **перекладу онімів** у романі О. Гончара «Собор» англійською мовою (створеному Ю. Ткачем та Л. Рудницьким) відзначають застосування перекладачами експлікації, кальки, транслітерації, традиційних відповідників і різноманітних варіантів їхньої комбінації: «Серед них близько 40% становить транслітерація (349 випадків застосування), 29% – традиційні відповідники (108 випадків), 9% – калька (33 випадки), менше 1% – експлікація (3 випадки)» (Панченко, 2021: 225). При цьому зауважено, що вибір засобу або засобів перекладу певної одиниці «залежить, здебільшого, від того, чи належить онім до української культури і чи є він реальним або властивим лише цьому тексту, а також до якої групи він належить за критерієм денотату. Іноді єдність засобів порушується, однак загалом більшість перекладів онімів у романі є, на нашу думку, прийнятними» (Панченко, 2021: 227).

Вагоме місце в ідіостилі Олеся Гончара як відомо, посідає **розмовно-побутова лексика**, до складу якої входить емоційна та експресивно-забарвлена, переклад якої призводить до значних труднощів. Насамперед тому, що такі слова мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття позитивного чи негативного сприйняття дійсності (вираження пестливості, згрубілості, зневаги, фамільярності тощо). Досліджуючи українськомовний переклад роману «Собор», Є. Ангерчік зауважувала, що суттєвими рисами розмовно-побутового стилю автора є використання розмовної лексики, емоційно забарвлених слів і висловів, діалогічного та полілогічного характеру мовлення. На лексичному рівні розмовно-побутового мовлення авторка відзначила велику кількість емоційної та експресивно-забарвленої, діалектної лексики, просторічних, жаргонних та розмовних слів, елементів суржику (Ангерчік, 2011).

Як відомо, лексика розмовно-побутового стилю може мати глумливе, іронічне, лайливе, фамільярне, а також ласкаве, пестливе, шанобливе емоційне забарвлення. Як зазначає Є. Ангерчік, у творі зустрічається багато каламбурів, гри слів, етимологічних алюзій, діалектної та побутової лексики, емоційно та експресивно забарвленої лексики, суржику та інших елементів, що можуть бути незрозумілими для неукраїномовного читача (Ангерчік, 2011: 34). Саме в аспектах переклад-

ності розмовно-побутової лексики вивчали також Ю. Абизов, С. Влахов, Р. Зорівчак, Л. Латишев, В. Карабан, О. Медвідь, А. Швейцер та ін. Узагальнюючи ці напрацювання, Р. Зорівчак підкреслила, що важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу і традиціях мовлення (Зорівчак, 1989: 34); окрім урахування денотативного та конотативного компонентів змісту в перекладі розмовної лексики, варто брати до уваги експліцитний та імпліцитний контекст, комунікативну настанову, яка поєднує висловлювання зі змінюваними комунікантами, забезпечує синтезуючу функцію прагматики, а також відношення між висловлюванням та учасниками комунікації, тобто прагматику тексту (Зорівчак, 1989: 144). Одним словом, перекладач постає перед необхідністю подолання лінгвоетнічного бар'єру, тому прийоми трансформації такі вагомі під час перекладу розмовної лексики. Саме сукупність названих чинників має сприяти точному і влучному перекладу елементів розмовної сфери спілкування, які виконують у тексті функцію стилізації середовища спілкування та оцінки персонажів один одного (Шум, 2013: 222).

Одна із складних одиниць будь-якого тексту – **національна фразеологія**, яка у художньому творі виконує крім оцінної, ще й естетичну функцію (стійкі метафори), транслює елементи етнокультури. Труднощі перекладу фразеологізмів починаються з їх ідентифікації в тексті. Адже відомо, що одні фразеологічні одиниці зафіксовані в загальнономовних і спеціальних словниках, інші – функціонують тільки у художніх творах, треті – тільки в усній національній практиці, в окремих соціальних групах мовців. Основними способами перекладу фразеологізмів є: 1) фразеологічний; 2) калькування; 3) описовий із використанням вільних словосполучень або слів.

Як відзначила Ю.О. Шепель, «працюючи з фразеологізмами, перекладач повинен знати не тільки обидві мови, але й уміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти тексту оригіналу в зіставленні з можливостями культури та мови перекладу. Різні типи фразеологічних одиниць у перекладі виявляють себе по-різному. Першим способом перекладу є вживання фразеологічних еквівалентів. Під фразеологічними еквівалентами розуміють такі фразеологізми мови другого твору, які мають однаковий денотативний зміст, сигніфікативне значення, однакову стилістичну

характеристику, схожі за лексичним наповненням і граматичною будовою. Наступним способом є контекстуальне відтворення фразеологічних одиниць першотвору фразеологічними одиницями друготвору. У цьому способі здійснюється перебудова форми за зміщення смислу обох фразеологічних одиниць» (Шепель, 2018: 70).

Вагомим є застереження В.С. Вауліної, яка щодо відтворення оригінальних фразеологічних одиниць зауважила: «До оцінювання ефективності того чи іншого способу відтворення семантико-стилістичних функцій фразеології оригіналу треба завжди підходити, враховуючи і літературознавчі, і мовознавчі аспекти. Визначаючи ефективність перекладу тієї чи іншої фразеологічної одиниці, розв'язуючи проблему вибору найточнішого еквівалента, необхідно враховувати естетичну функцію художнього тексту, контекстуальне значення фразеологічної одиниці, за мовознавчим аспектом не забувати літературознавчого. Адже фразеологізм як мікроелемент складного художньо-естетичного цілого, різнорідна сукупність яких створює складну опору – індивідуальний авторський стиль, може бути не рівно вартий одиниці оригіналу в художньому аспекті, хоча з мовного погляду він буде перекладений точно» (Вауліна, 2006: 35).

Проблему відтворення семантико-стилістичних функцій фразеологічної одиниці при перекладі ускладнює надзвичайно багато факторів, як мовних, так і етномовних: рівень культурного розвитку носіїв мови, географічні та побутові умови їхнього життя, їхня матеріальна культура. Саме такі, а також інші, особливості відзначила щодо німецькомовного перекладу О.В. Шум: «[...] перекладач при відтворенні німецькою мовою українських фразеологічних одиниць поєднав різні способи перекладу залежно від контексту й смислового навантаження. Переважна більшість фразеологізмів передана шляхом пошуку німецькомовного відповідника або шляхом калькування. Але наявна й частина фразеологічних одиниць, яку перекладач опускає в перекладі. На нашу думку, така стратегія є невиправданою, оскільки втрачається стилістично емоційне навантаження оригіналу. Слід зазначити, що деякі українські фразеологічні одиниці перекладені суміжними за значенням німецькомовними фразеологізмами, що є проявом процесу часткового «одомашнення» тексту, але водночас дозволяє зберегти стилістичне навантаження оригіналу (Шум, 2013: 544).

Як відомо, в художньому стилі почасти велике стилістичне навантаження несуть на собі **назви кольорів** (кольоративи), яким приділено чимало

уваги в українському мовознавстві, а також у дослідницькій практиці на матеріалі європейських мов. Здавалося б, що немає проблем з перекладом такої лексики. Утім, порівняння перекладів текстів О. Гончара різними мовами засвідчило, що в німецькомовному перекладі «Собору» опущені дві кольороназви і одна відповідно в російськомовному. Тобто, висновує О.В. Шум, «зробити точний переклад назви кольору, зберігши стилістичне навантаження оригіналу за умов відсутності повного відповідника у мові перекладу, дуже складно. Для вдалого виконання цієї задачі необхідно знати основні засади з теорії перекладу, що стосуються підбору слів» (Шум, 2013: 131). Власне вибір слова і є засадничим завданням у практиці перекладу. Він залежить від багатозначності слова, від наявності синонімів, що мають приблизно одне й те саме значення. Крім того, кольоротив може мати метафоричне значення: в одній мові воно прийнятне, традиційне, а в іншій незвичне чи має інший семантичний відтінок. Ось чому перекладачі відмовляються від дослівного перекладу метафоричного позначення кольору, що не є загальноприйнятим у даній мові. Наприклад, для мовостилію О. Гончара, відзначено в тому самому дослідженні, характерні фітокольоративи: «Колір складного прислівника-фітокольоративу може уточнюватися через протиставлення кольорів – теплого і холодного. У своєму творчому доробку О. Гончар вживає здебільшого фітокольоризми, що утворилися від базових фітонімів *рожа*, *бузок*, *вишня* і тих, що мають однакову морфологічну структуру. Отже, для творення кольору в прозі письменника вживаються різні за морфологічною природою кольоративи, які є частиною мовної картини світу письменника. Подальші дослідження даної теми, на нашу думку, допоможуть виявити способи стилістичної компенсації при відтворенні іноземною мовою кольоративів, які не мають відповідників у мові перекладу» (Шум, 2013).

Не менш важливий аспект праць – вирішення проблем **перекладності образних засобів** (ідіотилем) – порівнянь, метафор (Шепель, 2013), ексресивів (Ангерчік, 2012).

Справді, як зауважують дослідники-практики, не завжди можуть спрацювати способи прямого перекладу, що лише формально здатні відтворити лексичний склад оригіналу. На думку Шепель, «[...] в стійких метафоричних сполученнях узагальнюючий іншомовний смисл домінує над прямим значенням окремих слів, і навіть якщо останні тісно пов'язані з будь-якими поняттями, характерними в національному плані, палке бажання

відтворити їх у перекладі зроджують лише чисто формальний результат (Шепель, 2013: 70).

Нечасто сучасні дослідники мови перекладів звертають увагу на авторів-перекладачів, які фактично виступають співавторами, транслюючи іншими мовами ті чи інші, заковані у творах письменника, смисли. Так, Ю.О. Шепель чи не єдина в назві статті називає Л. Шапіро як автора перекладацьких прийомів, що були застосовані ним в перекладі роману Олеся Гончара «Прапроносці» (Шепель, 2018). Пор. таке спостереження дослідниці: «Перекладаючи порівняння, Л. Шапіро послуговувався адекватним або еквівалентним перекладом, тобто таким перекладом, який здійснюється на рівні, необхідному та достатньому для передачі незмінного плану змісту за умови дотримання відповідного плану вираження, тобто норм мови, якою перекладається оригінал» (Шепель, 2018: 70).

Заглядаючи, образно кажучи, у творчу лабораторію автора-перекладача, дослідники порівнюють результати трансляції смислів у мові перекладі, називаючи творчі знахідки перекладачів трансформаціями і дописами. Пор.: «Використання О. Гончаром метафоричних конструкцій, що містять архетипічні образи, не становлять великих труднощів при перекладі. Отже, у романі бачимо високий рівень натхненного словотворення письменника; його новотвори граційні й природні, серед них – поетичні епітети, образні порівняння, перифрази метафоричного типу, метафори тощо. Адекватно перекласти ... названі образні засоби нелегко; це під силу тільки перекладачу, що сприйме інформацію, заковану в творі, на всіх рівнях. Для цього, звичайно ж, треба досконало знати і любити як українську мову, так і творчість письменника» (Шепель, 2013: 221).

Не менше труднощів спричинюють авторські **експресивні слова** у текстах О. Гончара, що, зокрема, перекладають з української на англійську мову. Є. Ангерчік називає їх авторськими експресивами, відносячи до них вульгаризми, пестливі слова тощо, невід’ємно пов’язані з особливостями морфології і стилістики мови автора. Дослідниця підкреслює, що «авторські» – значить часто не мають прямих відповідників в англійській мові. Тому у перекладача, звісно, виникають труднощі при передачі таких слів. Як зауважено в статті, на яку ми покликаємося, «...семантика ідіостилістичних емоційно забарвлених слів О. Гончара повністю не збереглася в перекладі, оскільки подібні слова є невід’ємною часткою саме української культури, реаліями саме українського побуту, які є абсолютно чужими для англійської

культури. І для того, щоб відчувати такі авторські експресиви, потрібно було вирости і жити в культурі автора мови оригіналу. Потім в англійській мові просто може не бути таких слів, оскільки там існує свій словниковий склад і свої стилістичні традиції. Але незважаючи на такий факт, на рівні цілісного тексту (речення) перекладачеві за допомогою використання англійських лексичних і граматичних одиниць вдалося передати основну ідею розмовності, яка була задумана автором твору “Собор”» (Ангерчік, 2012).

До власне авторських експресивів уналежнюємо **неологізми**, на які багата мовна палітра творів Олеся Терентійовича. Що характерно, дослідники-перекладачі звертають увагу (1) на структуру, (2) походження слова, а тоді враховують їх, добираючи різні прийоми трансформації в похідному тексті. Важлива засаднича задача – залучення авторських коментарів.

Таку роботу виконала Н. Даниленко (Даниленко, 2011), опрацювавши 83 неологізми в романі «Собор» Олеся Гончара. Звертаємо увагу на висновки дослідниці: «З’ясовано, що більшість новотворів у романі представлені іменниками, нечисленною кількістю представлені прикметники і дієслова. З’ясовано, що більша кількість слів за частинами мови перекладена адекватно. За стилістичними ознаками новотвори роману Олеся Гончара «Собор» поділено на три групи. З’ясовано, що неологізмів урочистого, піднесеного забарвлення 11%, неологізмів поетичного, звичного, мальовничо-образного найменування 40% і неологізмів оцінки зниженого, негативного плану 49%. Отже, більше у творі неологізмів негативної конотації. Проаналізовано способи творення неологізмів автором, а також методи їх перекладу перекладачем і зроблено такі висновки: найефективніше перекладач використовував метод приблизного перекладу, або аналогової заміни при перекладі неологізмів, створених словотвірною деривацією способом афіксації. Під час дослідження перекладу твору виявлено кількість таких слів, які можна вважати новими у польській мові і вони можуть бути дослідженими теж як неологізми. Це: *orderonosiec, zielonorogi, anty-noc, brzdakacz, chodzące żołądki, antykrętaństwo, najprawdziwsza prawda* та *alchemiczka*» (Даниленко, 2011).

На рівні з вище означеною проблемою аспект окреслення способів перекладу загальних назв із концептуальним змістом. Мотиви того чи іншого тексту, як відомо, утримують **концептуалізовані назви – ключові поняття**, які несуть на собі мовно-естетичне та змістове наванта-

ження, транслуючи т. зв. семасіологічний рух від форми до значення (Приходько, 2008). Тому перекладачі мають звертати увагу на ці, здебільшого, загальні назви із концептуальним змістом. Такими в прозі О. Гончара є *соняшник*, *собор*, *тронка*, *вітрила* тощо. Зокрема дослідники мови перекладів роману «Собор» акцентують увагу на тому, як «закодовує автор концепт *собор* у ряд знаків і додає до словникового значення слова *собор* (головна чи велика церква міста (СУМ, т. 9, с. 433)) свої авторські визначення» (Попович, 2019: 141), які відповідають його мовно-концептуальній картині світу. Деякі дослідники ставлять цікаве і перспективне завдання: дати відповідь на «питання щодо розуміння концепту *собор* у перекладі цільовою аудиторією і чи є *life, soul, Ukraine, cathedrals, Ukrainian* презентацією концепту *cathedral*» (Попович, 2019: 141).

Розв'язання проблем відображення мовної картини світу нації і індивідуально-авторської картини світу в мові оригінальної літератури – це відображення відповідного концептуального світобачення та світосприйняття автора як представника свого народу, своєї національності, національної культури. З цього приводу слушно зауважила Н. Попович: «Переклад і перекладність художнього твору є перевтіленням мовної картини світу оригіналу засобами мови перекладу у мовної картини світу мови перекладу, якщо такі відповідники мають місце у словнику мови перекладу. Вирішенням проблеми перекладності виражальних засобів мови оригіналу на рівні мовної картини світу та концептів є розуміння культурно-концептуальної дійсності, вираженої засобами мови оригіналу та мови перекладу. Досліджувана проблематика – відтворення концептів є однією з головних труднощів перекладу художнього твору» (Попович, 2019: 140).

При цьому, підкреслює дослідниця перекладу концепту *собор* роману О. Гончара «Собор»: «[...] важливим чинником для досягнення концептуальної еквівалентності в перекладі є розуміння та урахування різного рівня віддаленості чи близькості (1) культур, (2) реалій, (3) концептів, (4) мовних картин світу, (5) мов (близкоспоріднених та далекоспоріднених). Культура, реалії та концепти знаходяться на домовному, логіко-концептуальному рівнях людини і відображені в мовній картині світу у формі концептуалізованих лексем» (Попович, 2019: 140). Вагомі й інші застереження науковця: «Вербалізовані концепти у перекладі є саме тими складними мовними одиницями, які, за ймовірною можливістю зберегти понятійне

нашарування, можуть втратити образно-перцептивне та ціннісне нашарування в тексті перекладу. Донести до читача тексту перекладу максимально повну смислову наповнюваність вербалізованого концепту тексту оригіналу з усіма його нашаруваннями і є головною метою перекладу. Концепт, існуючи у мові конкретної соціальної групи, народу чи народів, та маючи свою писемну реалізацію у формі вербалізованих концептів у художній літературі мови оригіналу, часто не знаходить корелят у мові перекладу» (Попович, 2019: 140). При типологізації перекладу запропоновано виходити з положення поділу інформації на концептуальну і предметно-логічну, об'єктивну інформацію, тобто думки автора про довкілля, а також – суб'єктивну інформацію: оцінку (оцінки, почуття, емоції, настрої автора)» (Попович, 2019).

Як концептуальні одиниці оригінального твору потрактуємо етномовні засоби – маркери національної мовної картини світу письменника. Під час їх перекладу важливо враховувати мовні і позамовні чинники, фонові значення читачів похідних текстів. За спостереженнями деяких дослідників під час перекладу таких слів чи зворотів може прислужитися прийом інверсії. Як зауважила О. Толочко: «У канві роману О. Гончара «Собор» інверсія виконує ряд функцій, зокрема (1) наголошення семантично та комунікативно значущих елементів контексту, конотативне навантаження яких виявляється на рівні мікро, макроконтексту та цілого тексту; (2) емпфаза елементів речення, що наділені конотативною, образною та символічною семантикою; (3) розкриття художніх деталей, що спрямовані на передання певних рис зображуваної ситуації, характеристики персонажів та їхньої ролі в оповідній канві тексту. Всебічний аналіз мовних та позамовних параметрів оригіналу та перекладу з урахуванням відмінностей в системах зіставлених мов уможливить досягнення адекватної наближеності оригінального та перекладного текстів. Це, безсумнівно, сприятиме успішній комунікації між носіями оригінальної та цільової культур» (Толочко, 2018).

Усі відзначені особливості трансформації перекладного текстового матеріалу засвідчують, що перекладачі-практики працюють, зберігаючи та **відображаючи в друготексті індивідуальний стиль письменника**, його оригінального тексту (Шум, 2016). Рідко, але трапляються дослідження, у яких автори підкреслюють співавторство нового мовно-естетичного продукту – перекладу – автора та перекладача.

Висновки. Огляд досліджень із зіставно-стилістичних студій над мовою перекладів Олеся Гончара засвідчив, що в Україні приділяють велику увагу вивченню практичних прийомів досягнення перекладності і подолання семантико-стилістичних, структурно-граматичних, концеп-

туально-сміслових невідповідностей у системах європейських мов.

Проведена систематизація праць виявила типові підходи до аналізу мовного матеріалу оригінального і перекладеного текстів, виявлення маркерів ентимовних особливостей світосприйняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангерчик Є. Лексичні труднощі відтворення розмовно-побутового стилю в англійському перекладі твору О. Гончара «Собор». *Мовні і концептуальні картини світу*. 2011. № 36. С. 31–36.
2. Ангерчик Є. Експресивно забарвлена лексика, як елемент розмовно-побутового стилю в українсько-англійському перекладі (на матеріалі твору О. Гончара «Собор»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 5–7.
3. Вауліна О. С. Особливості передачі українських дієслівних фразеологізмів у російських перекладах романів О. Гончара. *Філологічні науки*. 2006. С. 34–36.
4. Даниленко Н. Неологізми в українсько-польській перспективі перекладу на прикладі твору О. Гончара «Собор». <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/280004>
5. Зорівчак Р. Реалія і переклад. Львів: ЛНУ, 1989.
6. Немировська О. Ф. Ономастичний простір роману О. Гончара «Твоя зоря» в аспектах перекладу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. №9, Т. 3. С. 86–89.
7. Панченко О. І., Горелова П. В. Засоби перекладу власних імен в романі Олеся Гончара «Собор» англійською мовою. *Мова: науко-теор. часопис*. 2021. №35. С. 225–228.
8. Попович Н. Відтворення авторської концептосфери засобами мови перекладу (на прикладі перекладу концепту собор роману О. Гончара «Собор»). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*: збірник наукових праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. Київ, 2019. С. 137–144.
9. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008.
10. Толочко О. Інверсія як засіб наголошення етномаркованих та образних елементів в оригінальному та перекладному варіантах художнього тексту (на матеріалі роману О. Гончара «Собор»). *Молодий вчений. Філологічні науки*. 2018. №6(58). С.116–121.
11. Шепель Ю. О. Перекладацький аспект метафоричних конструкцій з української мови російською (на прикладі роману О. Гончара «Собор»). *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2013. Т. 26 (65). № 4, ч. 2. С. 215–222.
12. Шепель Ю. О. Стилістичні прийоми Л. Шапіро в перекладі роману Олеся Гончара «Прапороносці». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 33. том 1. С. 69–70.
13. Шум О. В. Відтворення кольоризмів Олеся Гончара іншими мовами (на матеріалі роману «Собор»). *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. 2013. Вип. 204. Т. 216. С. 129–132.
14. Шум О. В. Лексико-стилістичні особливості перекладу роману О. Гончара «Собор» німецькою мовою. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50(2). С. 539–544.
15. Шум О. Риси індивідуального стилю перекладача при відтворенні розмовно-побутової лексики (на прикладі німецькомовних перекладів української прози другої половини ХХ століття). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 15. С. 221–227.

REFERENCES

1. Anherchik E. (2011) Leksychni trudnoshchi vidtvorennia rozmovno-pobutovoho styliu v anhliiskomu perekladі tvorі O. Honchara «Sobor». [Lexical difficulties of reproducing the conversational and everyday style in the English translation of O. Honchar's work "The Cathedral"] *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. № 36. S. 31–36. [in Ukrainian]
2. Anherchik E. (2012) Ekspresyвно zabarvlена leksyka, yak element rozmovno-pobutovoho styliu v ukrainsko-anhliiskomu perekladі (na materialі tvorі O. Honchara «Sobor»). [Expressively colored vocabulary, as an element of conversational and everyday style in the Ukrainian-English translation (on the material of O. Honchar's work "The Cathedral")] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser. : Filolohichna. Vyp. 25. S. 5–7. [in Ukrainian]
3. Vaulina O. S. (2006) Osoblyvosti peredachi ukrainskykh diieslivnykh frazeolohizmiv u rosiiskykh perekladakh romaniv O. Honchara. [Peculiarities of Ukrainian verb phraseological units transmission in Russian translations of O. Honchar's novels.] *Filolohichni nauky*. S. 34–36. [in Ukrainian]
4. Danylenko N. (2021) Neolohizmy v ukrainsko-polskii perspektyvi perekladu na prykladi tvorі O. Honchara „Sobor”. [Neologisms in the Ukrainian-Polish perspective of translation on the example of O. Honchar's work "The Cathedral"] <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/280004> [in Ukrainian]
5. Zorivchak R. (1989) Realiia i pereklad. [Reality and translation] Lviv: LNU. [in Ukrainian]
6. Nemyrovska O. F. (2017) Onomastychnyi prostir romanu O. Honchara «Tvoia zoria» v aspektakh perekladu. [The onomastic space of O. Honchar's novel "Your Dawn" in aspects of translation] *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk*. № 9, T. 3. S. 86–89. [in Ukrainian]

7. Panchenko O. I., Horielova P. V. (2021) Zasoby perekladu vlasnykh imen v romani Olesia Honchara «Sobor» anhliiskoiu movoiu. [Means of translation of proper names in Oles Honchar's novel "The Cathedral" into English]. *Mova: nauko-teor. chasopys*. №35. S. 225–228. [in Ukrainian]
8. Popovych N. (2019) Vidtvorennia avtorskoi kontseptosfery zasobamy movy perekladu (na prykladi perekladu kontseptu sobor romanu O. Honchara «Sobor»). [Reproduction of the author's conceptual sphere by means of the language of translation (on the example of the translation of the cathedral concept of O. Honchar's novel "The Cathedral")] *Fahovyi ta khudozhnii pereklad: teoriia, metodolohiia, praktyka: zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. A. H. Hudmaniana, S. I. Sydorenka*. Kyiv, S. 137–144. [in Ukrainian]
9. Prykhodko A. M. (2008) Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi linhvistyky. [Concepts and conceptual systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics] *Zaporizhzhia: Premier*. [in Ukrainian]
10. Tolochko O. (2018) Inversiiia yak zasib naholoshennia etnomarkovanykh ta obraznykh elementiv v oryhinalnomu ta perekladnomu variantakh khudozhnoho tekstu (na materialy romanu O. Honchara «Sobor»). [Inversion as a means of emphasizing ethnically marked and figurative elements in the original and translated versions of the literary text (based on the material of O. Honchar's novel "The Cathedral")] *Molodyi vchenyi. Filolohichni nauky*. №6(58). S.116–121. [in Ukrainian]
11. Shepel Yu. O. (2013) Perekladatskyi aspekt metaforychnykh konstruktii z ukrainskoi movy rosiiskoiu (na prykladi romanu O. Honchara «Sobor»). [The translational aspect of metaphorical constructions from the Ukrainian language into Russian (on the example of O. Honchar's novel "The Cathedral")] *Uchenie zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversyteta ymeny V. Y. Vernadskoho. Seryia «Fylolohyia. Sotsyalnie kommunykatsyy»*. T. 26 (65). № 4, ch. 2. S. 215–222. [in Ukrainian]
12. Shepel Yu. O. (2018) Stylistychni pryioomy L. Shapiro v perekladi romanu Olesia Honchara «Prapronosti». [Stylistic techniques of L. Shapiro in the translation of Oles Honchar's novel "The Bearers"] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. № 33, tom 1. S. 69–70. [in Ukrainian]
13. Shum O. V. (2013) Vidtvorennia koloryzmiv Olesia Honchara inshymy movamy (na materialy romanu «Sobor»). [Reproduction of Oles Honchar's colorisms in other languages (based on the novel "The Cathedral")] *Naukovi pratsi. Filolohiia. Movoznavstvo. Vyp. 204. T. 216*. S. 129–132. [in Ukrainian]
14. Shum O. V. (2014) Leksyko-stylistychni osoblyvosti perekladu romanu O. Honchara «Sobor» nimetskoiu movoiu. [Lexical and stylistic features of the translation of O. Honchar's novel "The Cathedral" into German] *Movni i kontseptualni kartyny svitu. Vyp. 50(2)*. S. 539–544. [in Ukrainian]
15. Shum O. (2016) Rysy indyvidualnoho stylu perekladacha pry vidtvorenni rozmovno-pobutovoi lekstyky (na prykladi nimetskomovnykh perekladiv ukrainskoi prozy druhoi polovyny XX stolittia). [Features of the translator's individual style when reproducing conversational and everyday vocabulary (on the example of German translations of Ukrainian prose from the second half of the 20th century).] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 15*. S. 221–227. [in Ukrainian]